

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕДИЦИНИ**

**ГС «НАЦІОНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЧНА АСОЦІАЦІЯ»
ДИВІЗІОН «ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я»**

МАТЕРІАЛИ

**І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА В
УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПЕРМАКРИЗИ»**

23 квітня 2024 року, м. Київ

Київ – 2024

УДК 159.98(063)

Редакційна колегія: Маркусь І., к. пед. н., доцент
Палій В., к. психол. н.
Руденко Л., д.психол.н., професор
Найдьонова Г., к. психол. н., доцент
Афузова Г., к. психол. н., доцент

П 86 Психологічна допомога в умовах сучасної пермакризи:
матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Київ, 23 квітня 2024 р.). Київ, 2024. 60 с.

Збірник містить тези та інші матеріали учасників I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Психологічна допомога в умовах сучасної пермакризи» з питань сучасного стану психологічної допомоги в Україні різним категоріям вразливих верств населення та технологій психологічної допомоги особистості у складних життєвих ситуаціях.

Матеріали подаються в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальність за висвітлений матеріал (його точність, правдивість та оригінальність).

Марія Германчук,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
факультету спеціальної та інклюзивної освіти
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

Анастасія Розвад,
викладач кафедри спеціальної психології та медицини
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ НЕСФОРМОВАНОСТІ ВИЩИХ ПСИХІЧНИХ ФУНКЦІЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Нейропсихологічна діагностика несформованості вищих психічних функцій у дітей дошкільного віку є актуальною проблемою в психології. Розвиток цих функцій у дітей є складним та довготривалим процесом, який може бути порушений різними факторами. Для визначення несформованості вищих психічних функцій у дітей дошкільного віку використовуються спеціальні нейропсихологічні методи, що дозволяють оцінити рівень розвитку таких функцій, як увага, пам'ять, мовлення та мислення.

Нейропсихологія дозволяє розглядати психічні явища з точки зору мозкової організації, виявляючи механізми функціонування та розвитку вищих психічних функцій. У своїй роботі нейропсихологи використовують методи та концепції загальної психології, що дозволяє досліджувати психічні процеси у дітей дошкільного віку з позицій нейронауки. Такий підхід дозволяє краще розуміти структуру та функції психіки, їх взаємозв'язки та вплив на поведінку та соціальну адаптацію [4].

Одним з ключових понять в нейропсихології є концепція вищих психічних функцій, запропонована Л. С. Виготським та розроблена О. Р. Лурією. Ці функції розглядаються як складні форми психічної діяльності, що виникають внаслідок взаємодії з іншими людьми та середовищем. Вони формуються під впливом соціальних чинників та опосередковані мовленням, що визначає їхню довільність та свідомість. Ці функції включають такі аспекти, як пам'ять, мислення, мовлення та сприйняття, а також увагу, волю, мотивацію, внутрішні почуття та соціальні емоції.

Розвиток вищих психічних функцій у дітей дошкільного віку відбувається в процесі взаємодії з іншими людьми та

опосередковується мовленням. Поступово ці функції стають автоматизованими. Однак, для розвитку довільних психічних функцій необхідні відповідні умови, серед яких важливе місце займає сприятлива соціальна та психологічна обстановка.

Для кожного етапу психічного розвитку дитини ключовою є готовність системи певних утворень мозку до підтримки цього процесу. Розвиток вищих психічних функцій у дітей є довготривалим процесом, в якому деякі психічні функції формуються раніше, а інші — пізніше. Відставання в розвитку конкретних функціональних одиниць може відобразитися як їхня часткова втрата в контексті загальної функціональної системи. У такому випадку первинне відставання може викликати вторинні зміни і компенсаційні коригування [3].

Саме тому, методи дослідження дитини для визначення особливостей її розвитку мають бути комплексними і охоплювати як клініко-фізіологічні, так і психолого-педагогічні методи. Проте практика показує, що нерівномірностям у розвитку вищих психічних функцій у дошкільному віці приділяється недостатньо уваги, і ця проблема часто залишається невирішеною до молодшого шкільного віку [5].

Досвід дитячої нейропсихології підтверджує, що найбільш важливим став нейропсихологічний підхід у виявленні різних видів затримок у психічному розвитку, порушень мовлення та аналізі навчальних проблем у молодших школярів. Розробка теоретичних підходів і діагностичного інструментарію в цьому напрямку відбувається поступово і стає можливою завдяки спільній роботі лікарів, психологів, методистів та педагогів-практиків [2].

Дослідження Л. С. Виготського та О. М. Леонтьєва підтверджують, що ВПФ не зберігають єдину структуру на всіх етапах свого розвитку, але виконують спільні завдання за допомогою різних систем зв'язку, які взаємодіють між собою.

Одне з ключових положень сучасної нейропсихології стверджує, що всі аспекти психічної діяльності включають багато компонентів та базуються на взаємодії різних ділянок мозку, кожна з яких відіграє свою унікальну роль. Це положення дозволяє проводити нейропсихологічну діагностику, аналізуючи навіть окремі психічні процеси, для яких механізми вже добре досліджені. У своїх роботах О. Р. Лурія наводить численні приклади такого аналізу. Накопичені факти щодо внутрішньої структури та організації мозкових процесів служать основою для розробки адаптованих методик нейропсихологічної діагностики.

Наукові праці відомих дослідників, таких як Т. В. Ахутіна, Т. Г. Візель, Ж. М. Глозман та інші, підтверджують ефективність

нейропсихологічного аналізу для корекції розвитку дітей дошкільного віку. Дослідження А. В. Семенович розкривають закономірності та принципи цього аналізу, дозволяючи оцінити психічний розвиток дитини через призму функціонування мозкових структур [2].

Для проведення нейропсихологічного обстеження дітей дошкільного віку потрібно обрати відповідний діагностичний матеріал, який відповідає таким критеріям, як доступність, знайомість, привабливість та наукова обґрунтованість. Цей матеріал повинен відображати реальний життєвий досвід дитини, оскільки кожна психічна функція виникає через зовнішні впливи. Наприклад, використання занадто складного матеріалу, як от сюжетні малюнки, для дітей 5-6 років може призвести до неправильних висновків про рівень їх наочно-образного мислення, навіть якщо вони вважаються готовими до шкільного навчання за результатами нейропсихологічного обстеження [5].

Крім того, недостовірність результатів тестування може бути зумовлена тим, що дитина не бере участі в діяльності з психологом через відсутність зацікавленості у запропонованому матеріалі або відсутність потреби в спілкуванні з дорослим. Практичний досвід показує, що інтерес до кольорового матеріалу вищий, ніж до чорно-білого, тому під час обстеження дошкільників рекомендується використовувати кольорові зображення, що більше відповідають їх віковому сприйняттю [5].

Основою нейропсихологічного дослідження є нейропсихологічні проби, завдання і вправи, створені О. Р. Лурією. Психологи адаптували тестові завдання для дітей, що допомагають виявити причини відставання у розвитку та демонструють ступінь зрілості та взаємодії різних відділів головного мозку. Результати діагностики розкривають проблеми у пізнавальній, емоційній, моторно-руховій сферах, що дозволяє розробляти ефективну корекційну програму. Нейропсихологічна діагностика дозволяє зрозуміти актуальний стан вищих психічних функцій, важливих для успішного навчання: зорового, слухового та тактильного сприйняття просторових уявлень, довільної регуляції самоконтролю [1].

Для дорослих, які дбають про розвиток дитини, причиною для нейродіагностики може стати схильність до гіперактивної поведінки, недостатнє сприйняття інформації на слух, не вміння одразу відповідати на запитання. Нейропсихологічне обстеження допомагає виявити порушення на різних рівнях функціонування мозкових структур. Лурієвський підхід до нейропсихологічної діагностики включає перехід від виняткового опису дефектів

психічного функціонування до аналізу їх причин та можливостей компенсації через діалоговий режим проведення тестування. Нейропсихологічне обстеження має виявити сильні сторони особистості та потенційні можливості розвитку, не створюючи негативного враження про дитину [1].

Нейропсихологічна діагностика в дитячому віці включає два головних напрямки: встановлення локального діагнозу, коли увага зосереджена на конкретних функціональних порушеннях, і функціональний діагноз, який визначається через аналіз проявів дизонтогенезу та виявлення нейропсихологічних та соціально-психологічних механізмів цих порушень. Функціональний діагноз піддається корекції в процесі спостереження за поведінкою та навчанням дитини, а також через бесіди з батьками [1].

Важливо проводити вчасну та правильну нейропсихологічну діагностику, щоб розробити програму нейропсихологічної корекції, спираючись на сучасні уявлення про розвиток та організацію вищих психічних процесів.

Результати діагностики допоможуть визначити проблеми пізнавальної, емоційної та моторно-рухової сфер дитини та належним чином організувати корекційну роботу.

Нейропсихологічна діагностика дозволяє чітко визначити актуальний розвиток вищих психічних функцій, важливих для успішного навчання, таких як слухове, зорове та тактильне сприйняття, просторові уявлення та самоконтроль, що є безумовно важливим для розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Блашкова О. М. Нейродіагностика як передумова повноцінного розвитку дитини. *Актуальні проблеми науки та освіти: збірник матеріалів XXV підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка*. Київ: МДУ, 2023. 369 с. С. 223-226.

2. Бастун Н.А. Нейропсихологічний підхід як чинник підвищення ефективності роботи шкільного психолога. *Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. академіка С.Д. Максименка*. Київ: Ніка-Центр, 2010. Вип. 38. 392 с. С. 72-81.

3. Мельничук М. М. Актуальність нейропсихологічного підходу психолога у проектуванні життєвого простору дошкільника. *Синергетичний підхід до проектування життєвого простору особистості* : зб. наук. матеріалів II Міжнарод. наук.-практ. конф. (28-29 квітня 2022 р., м. Полтава). Полтава, 2022. С. 153-156.

4. Сербова, О. В., Боднар, Л. С. Нейропсихологічні чинники розвитку психічних процесів у дітей дошкільного віку.

Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXVIII Міжнародної науково-практичної конференції.. Брно, 2023. С.198-204

5. Тубичко Ю. О. Нейропсихологічна діагностика основних компонентів мовленнєвого розвитку і перцептивно-когнітивних функцій у дітей старшого дошкільного віку. *Наука і освіта: науково-практичний журнал*. 2013. №1-2. С. 222-225.

Анастасія Розвад,

викладачка кафедри спеціальної психології та медицини
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова,
здобувачка третього рівня вищої освіти,
м. Київ, Україна

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ В УМОВАХ КРИЗИ: ЯК ДОПОМАГАТИ БАТЬКАМ І ДІТЯМ У ПЕРІОД ВІЙНИ

У періоди війни та конфліктів, емоційна напруга та стрес стають невід'ємною частиною життя багатьох людей, особливо батьків і дітей. Під час таких кризових ситуацій, як війна, люди стикаються зі страхом, тривогою, розчаруванням та іншими негативними емоціями, які можуть суттєво впливати на їхнє психічне та фізичне здоров'я.

Актуальною є проблема саморегуляції емоційного стану дітей та батьків в умовах кризи, особливо важлива через безпосередній вплив на благополуччя та ментальне здоров'я. У цьому контексті дослідження способів допомоги батькам та дітям у вивченні та використанні стратегій саморегуляції має велике значення для подолання емоційних труднощів та збереження психологічної стійкості.

У період війни, батьки і діти можуть демонструвати різні типи емоційних реакцій. Деякі з найбільш типових реакцій у батьків включають посилену тривогу, постійний стрес, почуття безпорадності та відчуття безпеки, періодичні приступи паніки або гніву. У дітей можливі також емоційні реакції, такі як страх, непокій, розчарування, невпевненість або навіть депресія. Ці емоційні реакції можуть відрізнятися залежно від віку, індивідуальних особливостей та попереднього досвіду кожної особи [2].

Слід зазначити, що діти сканують психічний стан дорослого та трансформують у поведінкові зовнішні реакції: капризи, неслухняність, агресія, тривожність, занепокоєння, не бажання